

RAAP-NOTITIE 5528

Plangebied Havenstraat te Bad Nieuweschans

Gemeente Oldambt
Archeologisch vooronderzoek:
een bureauonderzoek

Archeologisch Adviesbureau

4000 voor Chr.

3750 voor Chr.

2200 voor Chr.

700 voor Chr.

150 na Chr.

320 na Chr.

250 na Chr.

1650 na Chr.

Colofon

Opdrachtgever: Bouwbedrijf Pascal Meijer

Titel: Plangebied Havenstraat te Bad Nieuweschans, gemeente Oldambt; archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek

Status: eindversie

Datum: mei 2016

Auteur: drs. T.A. van den Bergh

Projectcode: OLAC

Bestandsnaam: NO5528_OLAC

Projectleider: drs. T.A. van den Bergh

Projectmedewerker: T.M. Perger

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 3998942100

Autorisatie: drs. J.Y. Huis in 't Veld

Bevoegde overheid: gemeente Oldambt

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

Leeuwendeldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2016

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

1 Inleiding

1.1 Administratieve gegevens

- *type onderzoek*: een bureauonderzoek
- *bevoegde overheid*: gemeente Oldambt
- *onderzoekskader*: omgevingsvergunningsaanvraag
- *locatie (zie figuur 1)*:
  - *naam*: Plangebied Havenstraat
  - *plaats*: Bad Nieuweschans
  - *gemeente*: Oldambt
  - *provincie*: Groningen
  - *oppervlakte plangebied*: 194 m²
  - *kaartblad topografische kaart Nederland 1:25.000*: 8C
  - *centrumcoördinaten (X/Y)*: 276.534/578.767
- *afbakening onderzoekszone*: straal van 300 m rondom het plangebied
- *ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer*: 3998942100
- *documentatie*: de documentatie van het project wordt bij RAAP bewaard onder de projectcode OLAC en wordt binnen een termijn van 2 jaar overgedragen aan het Noordelijk Archeologisch Depot te Nuis.

1.2 Aanleiding en doelstelling

In het plangebied is de bouw van een opslagloods voorzien (zie § 2.5 voor een uitgebreide beschrijving). Deze bouw is mogelijk bedreigend voor eventuele archeologische resten.

Volgens de beleidskaart archeologie van de gemeente Oldambt ligt het plangebied in een zone waarvoor een Waarde-Archeologie 2 geldt (historische kernen en bebouwing, zijlen en verschan-singen). In gebieden waarvoor deze regel geldt, ligt de vrijstellingsgrens voor archeologisch on-derzoek op 100 m² en een maximale verstoringsdiepte van 40 cm. De voorziene uitbreiding valt buiten deze vrijstellingsgrens. Realisatie van de plannen is mogelijk als de aanvrager ten behoe-ve van de omgevingsvergunningsaanvraag een onderzoeksrapport heeft overgelegd van een daartoe bevoegd archeologisch bureau, waarin de archeologische waarde van het terrein dat blijkens de aanvraag zal worden verstoord, naar het oordeel van burgemeester en wethouders in voldoende mate is vastgesteld.

De doelstelling van het onderhavige bureauonderzoek is het inventariseren van de bekende ar-cheologisch relevante gegevens en het opstellen van een gespecificeerde archeologische ver-wachting. Op basis hiervan wordt een advies gegeven over een eventueel vervolgonderzoek.

1.3 Onderzoeksvragen

- Zijn er bekende archeologische waarden in het gebied?
- Wat is de gespecificeerde archeologische verwachting?
- Zijn archeologische maatregelen (planinpassing, vervolgonderzoek, e.d.) noodzakelijk? en zo ja, welke en hoe?

1.4 Randvoorwaarden

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg). De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; <http://www.sikb.nl>), geldt in de praktijk als richtlijn. RAAP beschikt over een opgravingsvergunning, verleend door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

2 Bureauonderzoek

2.1 Methode

Het bureauonderzoek dient om een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen. Hiervoor worden verschillende bronnen gebruikt (zie literatuurlijst). Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische perioden.

Archeologische perioden			
Tijdperk		Datering	
Recente tijd			
Nieuwe tijd	C	1945	
	B	1850	
	A	1650	
Middeleeuwen	Laat B	1500	
	Laat A	1250	
		1050	
	Vroeg	D: Ottoonse tijd	900
		C: Karolingische tijd	725
		B: Merovingische tijd	525
		A: Volksverhuizingstijd	450
Romeinse tijd	Laat	270	
	Midden	70 na Chr.	
	Vroeg	15 voor Chr.	
Prehistorie	IJzertijd	Laat	250
		Midden	500
		Vroeg	800
	Bronstijd	Laat	1100
		Midden	1800
		Vroeg	2000
	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2850
		Midden	4200
		Vroeg	4900/5300
	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	6450
		Midden	8640
		Vroeg	9700
	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	12.500
		Jong B	16.000
		Jong A	35.000
Midden		250.000	
Oud			

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

2.2 Geomorfologie, bodem en AHN

- *geomorfologie ontleend aan ARCHIS3*: niet gekarteerd: bebouwde kom. In de directe omgeving van het plangebied heeft zich een zeeboezem gevormd (code 2M32).
- *bodem ontleend aan ARCHIS3*: niet gekarteerd; bebouwde kom. In de directe omgeving bevinden zich kalkrijke poldervaaggronden met zware klei (code Mn54A).
- *Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN; <http://www.ahn.nl>)*: op het AHN is te zien dat het maaiveld in het plangebied rond de 1 m +NAP ligt.
- Volgens de pleistocene dieptekaart van de Rijksdienst voor Cultureel erfgoed ligt de top van het pleistocene zand op een diepte van 2 tot 6 m –NAP.

2.3 Archeologische gegevens

eerder onderzoek: in 2001 is in opdracht van gemeente Reiderland door RAAP Archeologisch Adviesbureau onderzoek verricht ten behoeve van het Masterplan Nieuweschans. Tijdens dit onderzoek is de archeologische waarde van drie deelgebieden onderzocht (Molema, 2001). De reconstructie van de omgrachting van de voormalige schans ten zuiden van de Havenstraat is op dit onderzoek gebaseerd.

Onderhavig plangebied valt in deelgebied 1 van dit onderzoek (zie figuur 2). Indertijd zijn 5 boringen ten noorden van de Havenstraat gezet, waarvan er één in het huidig plangebied ligt. In deze boring bevindt zich in de toplaag (tot 1,15 m –Mv) een donkerbruingrijze klei met houtskool, (onbepaald)bouwpuin en mortel. Hieronder bevindt zich natuurlijke donkerblauwgrijze klei. De boring is beëindigd op 3,4 m –Mv, het pleistocene zand was toen nog niet bereikt.

- *bekende archeologische vindplaatsen volgens het ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS3) in een straal van 300 m rond het plangebied*: direct ten zuiden van het plangebied bevindt zich een terrein van hoge archeologische waarde (AMK-nummer 6829). Dit betreft een versterking (onbepaald) uit de Nieuwe tijd: de voormalige schans. Circa 210 m ten zuidoosten van het plangebied ligt waarnemingsnummer 18240. Dit betreft een vondst van aardewerk uit de Nieuwe tijd.
- *eerder uitgevoerd onderzoek in de omgeving volgens ARCHIS3*:

omgevings-nr	soort onderzoek	ligging t.o.v. huidig plangebied
45229	begeleiding 'Waterplan Bad Nieuweschans' Arcadis, 2011	190 m ten oosten
46541	booronderzoek, De Steekproef, 2011	100 m ten noordoosten

Tabel 2. Overzicht van eerder archeologisch onderzoek rond het plangebied.

2.4 Historische situatie

Voor het onderzoek naar de historische situatie is gebruik gemaakt van de Kadastrale Minuut uit het begin van de 19e eeuw (<http://hisgis.nl>) en divers historische kaarten.

- *historisch gebruik*: in de atlas van Kooper (Schroor, 2003) is een afbeelding van de Langackerschans te zien rond 1650 (zie figuur 3). Het huidige plangebied ligt aan de noordzijde van de schans buiten de gracht en/of gedeeltelijk in de Dollard. In de eeuw daaropvolgend werd de vesting versterkt en uitgebreid (zie figuur 4). Op de kadastrale kaart uit 1832 is te zien dat het huidige plangebied zich in de tuin van Lubbert Buzeman uit Nieuweschans bevindt (zie figuur 5). Zijn woning ligt hier direct ten oosten van. In de Historische atlas van Groningen (Robas Producties, 1990) is te zien dat het plangebied in 1902 nog steeds in gebruik is als tuin/weide, de bebouwing aan de oostzijde is wel veranderd ten opzichte van de bebouwing uit 1832.
- *bouwhistorie*: de Nieuwe- of Langeackerschans werd aangelegd in 1628, ten tijde van de Tachtigjarige Oorlog, toen de plaats nog aan de Dollard lag (figuur 3). Voor de bouw van de vesting koos men een hoge kwelder die bekend stond als Lietsland, vermoedelijk genoemd naar een riviertje Lethe dat hier vanuit het achterland bij Bellingwolde naar zee stroomde. De nieuwe vesting werd Langackerschans genoemd, naar de langgerekte akkers (Lange Ackeren) op deze kwelder. Deze schans is ontworpen door ingenieur Matthijs van Voort en kreeg de vorm van een regelmatige vijfhoek met bastions, omgeven door wallen en een gracht. Binnen de schans werd een regelmatig stratenpatroon aangelegd, met in het midden een exercitieterrein. Ten noorden werd een sluis aangelegd om het gebied onder water te kunnen zetten (inundatie). In de 17e en 18e eeuw werd de vesting nog versterkt en uitgebreid (figuur 4). Door inpolderingen kwam de schans steeds verder landinwaarts te liggen en verloor hij zijn functie. In 1815 vertrok het Nederlandse garnizoen en in 1870 werd bij Koninklijk Besluit bepaald dat Nieuwe Schans geen vesting meer was. In 1882 werden de vestingwerken geslecht en de grachten gedempt (zie ook https://nl.wikipedia.org/wiki/Bad_Nieuweschans).
- *consequentie voor de archeologie (verwachting, verstoring, resten van historische bebouwing)*: op basis van de bovenstaande gegevens wordt de kans op het aantreffen van archeologische resten in het plangebied gering geacht.

2.5 Huidige en toekomstige situatie

- *huidig gebruik*: volgens het huidige satellietbeeld ([www.Google Maps](http://www.GoogleMaps)) bevindt zich ter plaatse van het plangebied een parkeerplaats met bosschages.
- *toekomstig gebruik*: er wordt een opslagloods gebouwd met een omvang van 194 m² de loods krijgt een betonringbalk (diepte onbekend) gefundeerd op ca. 20 funderingspalen.
- *consequentie voor de archeologie (verstoring, methodiek veldonderzoek)*: het huidige gebruik heeft vermoedelijk geen invloed op de in het gebied verwachte archeologische resten. Het toekomstige gebruik daarentegen kan leiden tot verstoring van de eventueel aanwezige archeologische resten.

3 Gespecificeerde archeologische verwachting/advies

- *gespecificeerde archeologische verwachting*: uit eerder onderzoek (Molema, 2001) blijkt dat zich in de toplaag van het plangebied (het niveau uit de Nieuwe tijd) houtskool, (onbepaald)bouwuin en mortel bevinden. Uit het bureauonderzoek blijkt dat het plangebied in deze periode in gebruik is geweest als tuin/weide. Het kan zijn dat, bijvoorbeeld tijdens de sloop van de woning van Lubbert Buzeman, puinrijke grond is opgebracht ter plaatse van het plangebied.

De resultaten van het bureauonderzoek laten zien dat het gebied waar zich het huidig plangebied bevindt tot circa 1650 deel uitmaakte van de Dollard. Archeologische resten uit de IJzertijd - Middeleeuwen worden dan ook niet verwacht.

Archeologische resten uit de Steentijd – Bronstijd bevinden zich in de top van het pleistocene zand. Uit het eerder uitgevoerde onderzoek van Molema blijkt dat dit niveau zich in het huidig plangebied dieper dan 3,4 m-Mv bevindt. De kans dat eventueel aanwezige archeologische resten uit deze periode verstoord zullen worden wordt zeer gering geacht.

De archeologische verwachting voor alle perioden is dan ook laag.

- *archeologisch advies*: gezien de gespecificeerde archeologische verwachting is het niet aanmerkelijk dat in het plangebied archeologische resten aanwezig zijn en/of bedreigd worden. Daarom wordt geen vervolgonderzoek geadviseerd. Indien er bij de werkzaamheden toch archeologische waarden aangetroffen worden, dan moeten deze conform de Monumentenwet direct gemeld worden (wettelijke meldingsplicht) bij de bevoegde overheid. In dat geval is sprake van zogenaamde “toevalsvondsten” (de kosten van eventueel archeologisch onderzoek zijn dan niet meer voor rekening van de opdrachtgever).

Literatuur

- Molema, J.** 2001. Masterplan Nieuweschans, gemeente Reiderland; een inventariserend archeologisch onderzoek. *Verslagnummer 2001-1704/RT*, RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Nederlands Normalisatie-instituut**, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Robas Producties**, 1990. *Historische Atlas Groningen. Chromotopografische Kaart des Rijks, schaal 1: 25.000*. ROBAS Producties, Den IJp.
- Schoor, M.** 2003. *De Atlas van Kooper: oude kaarten van de provincie Groningen*. Profiel Uitgeverij, Bedum.

Overzicht van tabellen en figuren

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Tabel 2. Overzicht van de bekende archeologische vindplaatsen rond het plangebied.

Figuur 1. Ligging van het plangebied. Inzet: ligging in Nederland (ster).

Figuur 2. Deelgebieden onderzoek Molema 2001.

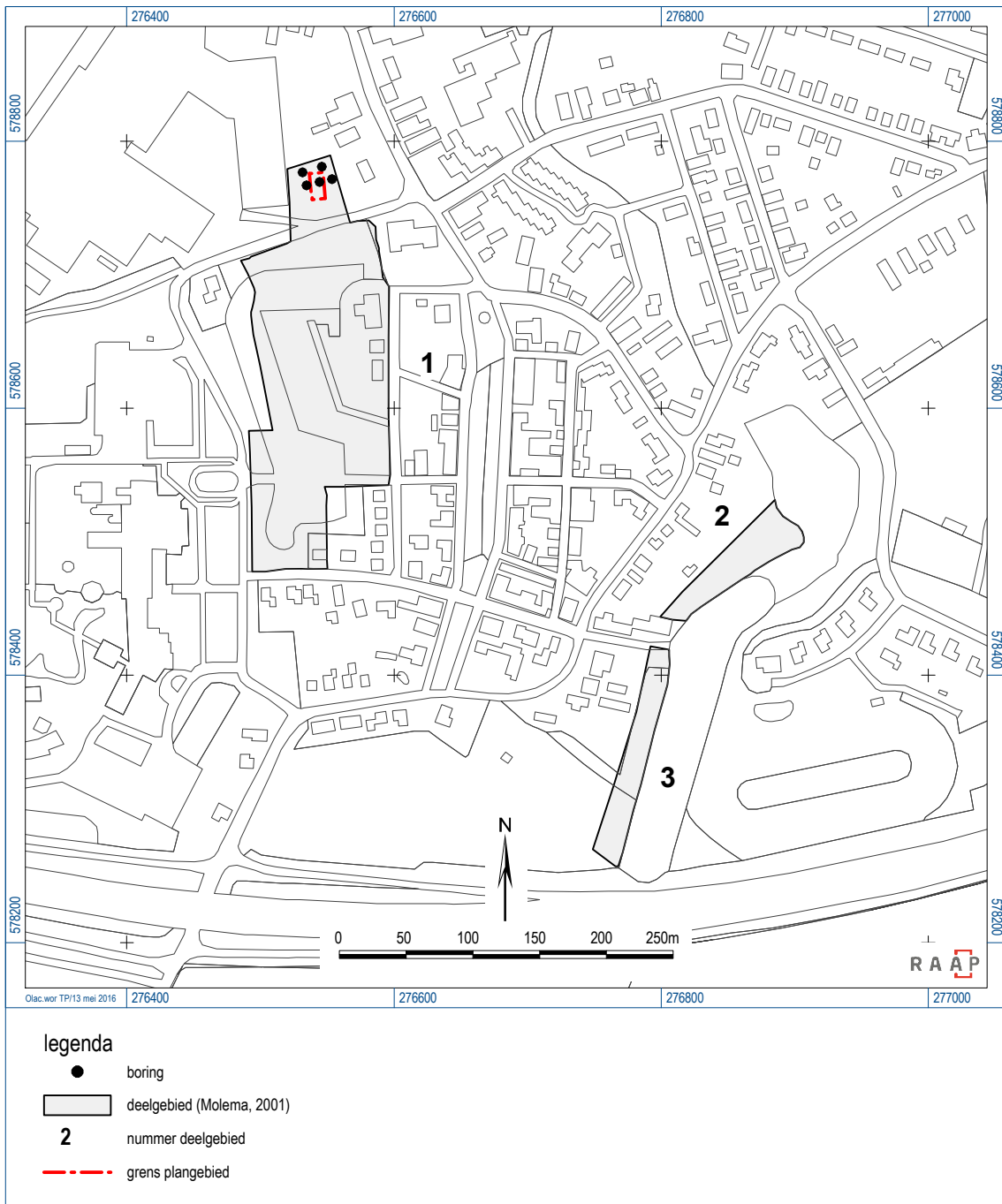
Figuur 3. Langackerschans rond 1650.

Figuur 4. Langeakker of Nieuwe Schans rond 1770.

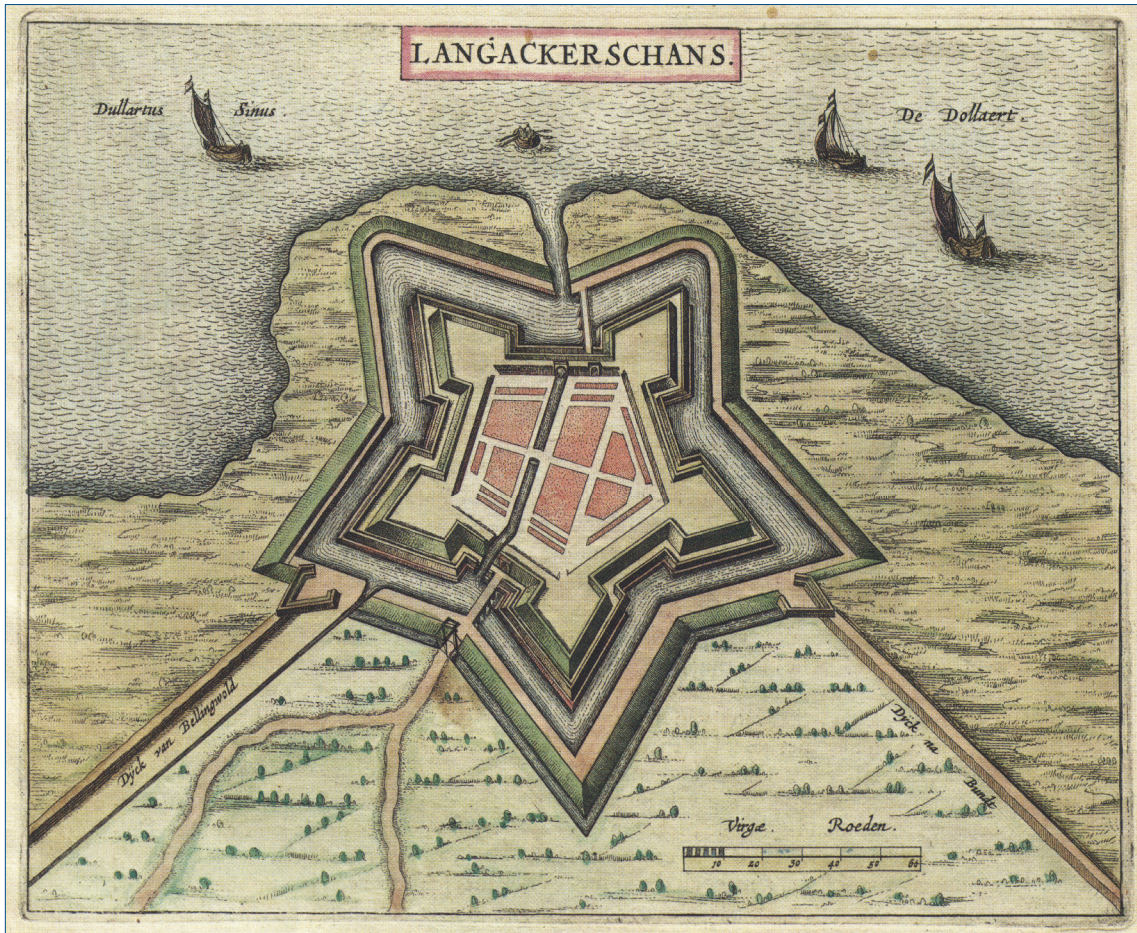
Figuur 5. Huidig plangebied geprojecteerd op de kadastrale kaart van 1832.

Figuur 1. Ligging van het plangebied (rood, binnen cirkel). Inzet: ligging in Nederland (ster).

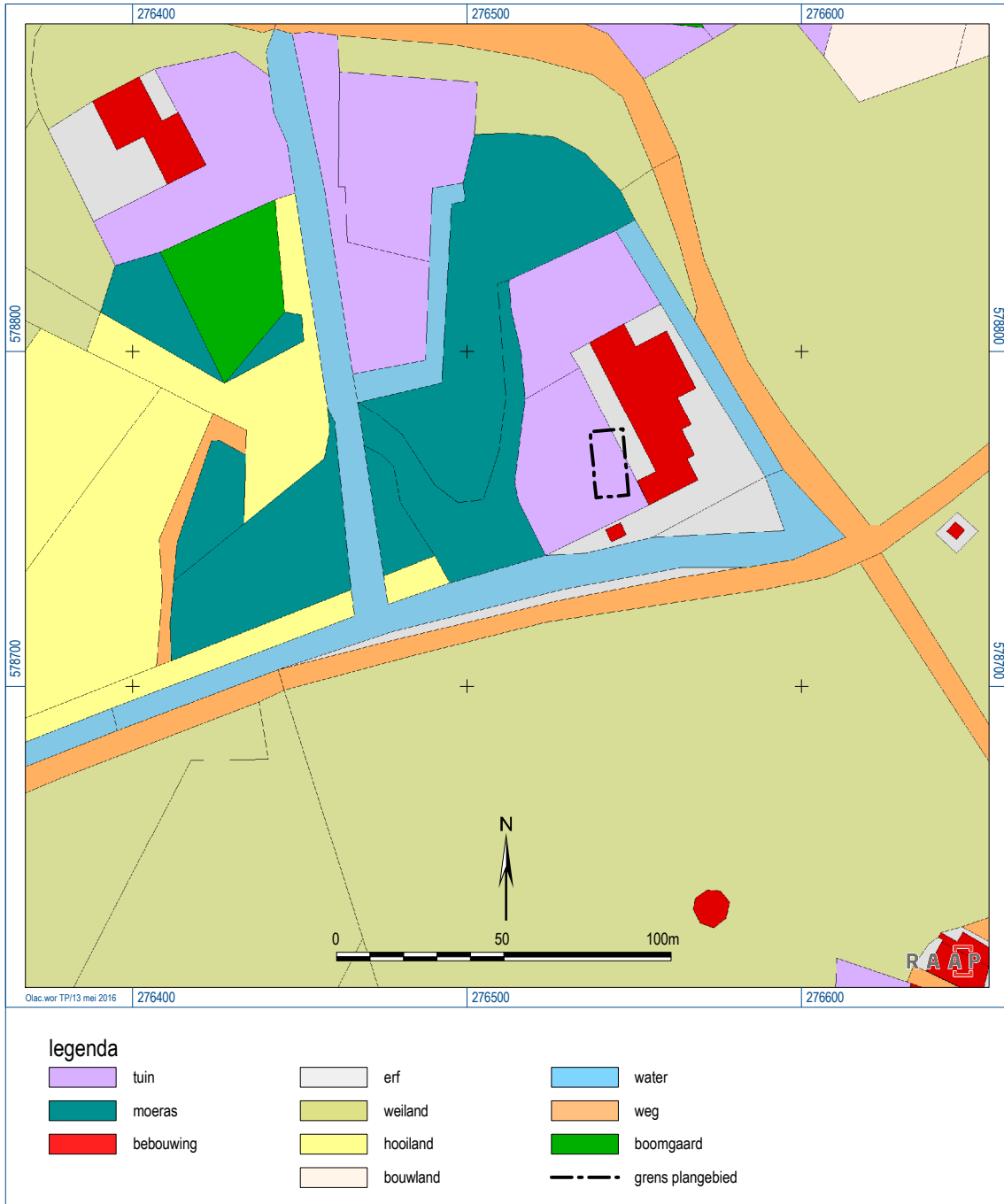
Figuur 2. Deelgebieden onderzoek Molema 2001.

Figuur 3. Langackerschans rond 1650 (Blauw, Toonneel der steden).

Figuur 4. Langeakker of Nieuwe Schans rond 1770.

Figuur 5. Plangebied geprojecteerd op de kadastrale kaart van 1832.